

AKVIZIČNÍ POLITIKA ÚSTŘEDNÍ ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ KNIHOVNY V PRAZE

Ivo Hoch, Ústřední zemědělská a lesnická knihovna v Praze

Akviziční politika Ústřední zemědělské a lesnické knihovny v Praze začala být formulována ihned po jejím vzniku. Profil knihovny byl rámcově stanoven Statutem knihovny z června 1926, kde je uvedeno, že jejím úkolem je shromažďovat veškerou knižní a odbornou časopiseckou literaturu, pokud se týká zemědělství v nejširším slova smyslu, tištěnou nebo vydanou na území ČSR, na území slovanských států a sledovat ve význačných dílech základního významu současnou i budoucí literární produkci zemědělskou domácí, slovanskou a světovou, zvláště evropskou a americkou. Tím byl dán základ akvizici pro další období. Vzhledem k tomu, že po 1. světové válce byl kladen důraz na slovanství (knihovna se tehdy jmenovala Ústřední slovanská zemědělská knihovna a čítárna), dominovala v akvizici slovanská literatura. Knihovna se ve třicátých letech stala ústředí knihovnou pro zemědělství. V tomto období byla také v knihovně deponována řada ucelených knižních sbírek, např. Inspektorská knihovna Ministerstva zemědělství, spolková knihovna Všezahradnického muzea, Moravská hedvábnická knihovna, Knihovna Zemského ústředí včelařských spolků, Knihovna zemědělské rady a další. Tyto knihovny nebyly zařazeny mezi tzv. hlavní fond, ale byly vedeny zvláště. Rámcový profil knihovního fondu Ústřední zemědělské a lesnické knihovny vycházel po celé meziválečné období z výše uvedeného zadání a je vcelku dodržován (s různými dílčími změnami) dodnes.

V současné době jsou neperiodické informační prameny získávané do fondu Ústřední zemědělské a lesnické knihovny tematicky zaměřeny na rostlinnou výrobu, ochranu rostlin, živočišnou výrobu, veterinární medicínu, mechanizaci zemědělství, lesnictví, zemědělskou ekonomiku, ochranu životního prostředí a jsou i získávány v omezené míře informační prameny zaměřené na základní vědy a potravinářství. Poslední dvě skupiny jsou získávány z hlediska toho, jak dalece jejich obsah koresponduje se zemědělstvím.

Tematické rozdělení neperiodik zpracovaných do fondu Ústřední zemědělské a lesnické knihovny v Praze v letech 1990–1997

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Obor	%	%	%	%	%	%	%	%
Rostlinná výroba	19,89	25,45	26,91	24,38	20	20	17,56	24,3
Ochrana rostlin	5,96	2,86	8,36	4,64	5	7,8	6,7	7,06
Živočišná výroba	12,92	15,89	18,89	15,73	15	14,13	9,5	9,27
Veterinární medicína	8,85	12,22	12,93	11,66	15	9,81	10,04	8,38
Mechanizace zemědělství	12,84	11,00	4,13	5,76	5	1,53	2,65	2,06
Lesnictví	9,75	11,90	7,25	11,99	5,7	12,05	9,35	8,67
Zemědělská ekonomika	14,15	12,42	9,30	13,64	20	22,51	21,86	24,54
Potravinářství	2,28	2,27	3,46	3,45	2	2,64	4,8	2
Informatika a knihovnictví	1,38	0,97	2,44	2,87	2	1,13	2,64	1,34
Základní vědy	4,92	0,53	0,97	0,88	0,3	0,45	2,15	0,94
Ochrana životního prostředí	6,39	4,49	5,91	5,56	10	7,61	12,74	11,45
Ostatní	0,67		0,32					

Z tabulky je patrné, že dominantními tématy v knihovním fondu Ústřední zemědělské a lesnické knihovny jsou rostlinná výroba, živočišná výroba, mechanizace zemědělství a zemědělská ekonomika. V posledních letech vzrůstá podíl literatury z oblasti životního prostředí. Naopak literatura zařazená v minulosti do oddílu Ostatní v posledních letech zmizela.

Typově jsou knihovní fondy Ústřední zemědělské a lesnické knihovny zaměřeny na akvizici knih, výzkumných zpráv, cestovních zpráv, disertací, map, separátů, norem a periodik (viz dále).

Přehled přírůstků neperiodik Ústřední zemědělské a lesnické knihovny za období 1990–1997 z hlediska typové skladby:

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Počet přírůstků celkem	11200	7500	7700	7000	6450	6000	8000	8400
z toho knihy	6721	4173	4968	4492	4464	4297	5135	5527
časopisy	1970	1900	1260	980	510	780	970	1300
cestovní zprávy	320	110	60	39	10	0	17	8
výzkumné zprávy	540	300	150	70	50	120	262	40
mapy	20	2	99	218	132	63	118	52
disertační práce	662	636	721	379	242	470	491	602
separáty				790	200	230	744	795
normy				32	30	40	253	76

Z tabulky vyplývá úbytek přírůstků výzkumných a cestovních zpráv. Naпротив tomu se Ústřední zemědělská a lesnická knihovna zaměřila na získávání separátů, zejména kapitol z odborných knih, statí ze sborníků z konferencí a časopiseckých článků. Základním zdrojem informací je automatizovaný informační systém „Curent Contents“ – řada Agriculture, Biology a Environmental Science. Tato řada obsahuje knižní a časopiseckou literaturu z odvětví agrochemie, agronomie, živočišné výroby, rybářství, biologie, biotechnologií,

mikrobiologie, ochrany rostlin, ekologie, potravinářství, rostlinné výroby, veterinární medicíny a zemědělství v nejširším slova smyslu. (Časopisy v této tabulce se rozumí svázané ročníky časopisů zařazené do knihovního fondu ÚZLK).

Přehled přírůstků neperiodik Ústřední zemědělské a lesnické knihovny za období 1990–1997 z hlediska způsobu nabytí:

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Počet přírůstků celkem	11200	7500	7700	7000	6450	6000	8000	8400
z toho koupí	1800	1592	1084	882	1144	1109	914	1723
%	16	21	14	12	17	18	11	20
mezinárodní výměnou	5787	3490	3851	2938	2511	2378	2410	2433
%	52	47	50	43	40	40	31	29
ostatními způsoby	3613	2418	2765	3180	2795	2513	4676	4244
%	32	32	36	45	43	42	58	51

Jazykově jsou kromě českých a slovenských získávána neperiodika převážně z německé a anglické jazykové oblasti. Došlo k poklesu ruské literární produkce. Z francouzských neperiodik jsou vzhledem k menšímu zájmu (jazyková bariéry) získávána především základní díla.

Akviziční plán neperiodik je v Ústřední zemědělské a lesnické knihovně zpracováván každoročně v návaznosti na tematický a typový profil. Ústřední zemědělská a lesnická knihovna získala při poslední novelizaci zákona o povinném výtisku tzv. nabídkovou povinnost českých nakladatelství. Byla vytypována nakladatelství, o jejichž produkci máme vzhledem ke své specializaci zvýšený zájem. S těmi úzce spolupracujeme při výběru české zemědělské literární produkce. Zahraniční publikace jsou vybírány na základě nabídkových katalogů, edičních plánů, plánů seminářů a sympozií. Nedostatkem při této činnosti je to, že pracovnice odpovědná za akvizici neperiodik nemá vzhledem k neochotě pracovníků odpovědných za automatizaci v ÚZPI přístup k INTERNETu. Je zpracován seznam neperiodické literatury, který je po vnitřní oponentaci provedené pracovnicemi předmětové katalogizace předložen Knihovní radě ÚZPI, tvořené zástupci Ministerstva zemědělství, České zemědělské univerzity, pracovníky studijního oddělení ÚZPI a zástupci ÚZLK. Po jeho odsouhlasení (v posledních letech prakticky bez připomínek) je v návaznosti na objem finančních prostředků přikročeno k realizaci objednávek.

Objednávání periodik je v Ústřední zemědělské a lesnické knihovně prováděno obdobně v návaznosti na tematický profil. ÚZLK má právo oborového povinného výtisku českých periodik. Každoročně jsou vytypovány zahraniční časopisy k odběru do fondu na následující rok. Ani pracovnice odpovědná za objednávání časopisů nemá však z výše uvedených důvodů přístup k INTERNETu. Po vnitřní oponentaci v ÚZLK, která je prováděna z hlediska

relevance s tematickým profilem, využitelnosti ve službách a kontinuity odběru je zpracován seznam časopisů navrhovaných k odběru na další rok. Ten je předložen pracovníkům Studijního a dokumentačního oddělení ÚZPI a po jeho vyjasnění Knihovní radě.

V roce 1997 byly objednány časopisy pro Ústřední zemědělskou a lesnickou knihovnu na rok 1998 u firem PNS, AGROinfo, Bonus a Start. Nákupem bylo objednáno celkem 342 titulů, z toho z ČR 82 titulů, ze SR 17 titulů, z východních zemí 14 titulů a ze západních zemí 229 titulů.

Přehled o počtu titulů časopisů docházejících do ÚZLK v letech 1990–1998

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Celkový počet titulů	1361	952	929	744	742	737	698	722	737
z toho ČR	276	221	214	69	80	96	61	74	82
východní země	403	122	131	36	37	35	33	31	31
západní země	682	609	584	266	251	238	235	227	229
z toho koupí	772	460	368	371	368	369	329	332	342
mezinárodní výměnou	459	383	411	286	249	266	265	250	256
povinnými výtisky a dary	130	109	150	87	125	102	104	140	139

Na přehledu počtu časopisů docházejících do ÚZLK v letech 1990–1998 je patrné snížení počtu titulů zahraničních časopisů získávaných nákupem oproti výchozímu roku 1990.

Ústřední zemědělské a lesnické knihovně byl od 21.12. 1993 přiznán statut depositní knihovny FAO OSN pro Českou republiku. V praxi to znamená, že ÚZLK dostává bezplatně z FAO 1 kopii tzv. „main documents“ s ISBN, průběžnou bibliografii FAO a všechny časopisy FAO. Ústřední zemědělská a lesnická knihovna tyto materiály, které jsou zdrojem kvalitních informací z oblasti zemědělství, zprostředkovává a zpřístupňuje zemědělské veřejnosti. V tabulce je uveden přehled přírůstků literatury FAO za období 1993–1997.

Přehled přírůstků literatury FAO za období 1993–1997 (v r. 1993 neměla ÚZLK přiznán statut depositní knihovny FAO pro ČR)

	1993	1994	1995	1996	1997
Celkem	754	1616	1511	766	571
z toho depositní knihovna	0	271	176	113	220
oficiální kvóta	291	541	526	340	214
MZe	100	124	307	204	124
MZV + stálý zástupce ČR ve FAO	351	672	478	5	0
ostatní způsoby	12	8	24	104	13
Rozesláno spoluprac. institucím	643	1190	1097	550	253

Významným zdrojem periodické a neperiodické literatury zůstává i nadále mezinárodní výměna publikací. Ústřední zemědělská a lesnická knihovna

spolupracuje s více než 800 partnery ze 45 zemí světa. Prostřednictvím mezinárodní výměny publikací získává ÚZLK kromě knih a časopisů zejména tzv. šedou literaturu. V letech 1992–1993 došlo k racionalizaci v této oblasti a byla omezena nebo zastavena výměna s nerelevantními partnery. Navázali jsme a navazujeme kontakty se zahraničními partnery, kteří jsou pro nás zajímaví z hlediska transformace českého zemědělství a směřování České republiky do ES. Přínosy mezinárodní výměny publikací pro akvizici informačních pramenů v ÚZLK jsou ve výše uvedených tabulkách.

Základním problémem akvizice v ÚZLK zůstává (zřejmě i nadále zůstane) nedostatek finančních prostředků na nákup kvalitních, zejména zahraničních informačních pramenů. Při meziročním průměrném 8% nárůstu cen zahraničních časopisů a stejném či sníženém přidělu finančních prostředků je situace velmi vážná. ÚZLK řeší tento problém především využíváním mezinárodní výměny publikací, důsledným vyžadováním povinného výtisku periodik a objednáváním u většího počtu dodavatelů a využíváním zálohových a rozložených plateb a využitím různých slev vyplývajících ze zálohových plateb. Tímto způsobem ušetřila Ústřední zemědělská a lesnická knihovna na předplatném časopisů na rok 1998 prokazatelně téměř 190 000,- Kč. V letošním roce však dojde k výraznému snížení počtu časopisů získávaných nákupem na rok 1999.

Akviziční politika Ústřední zemědělské a lesnické knihovny je zaměřena na získávání kvalitních informačních pramenů z oblasti zemědělství a příbuzných oborů, tak, aby mohla sloužit zemědělské a ostatní veřejnosti. Oproti minulému období, které se vyznačovalo kvantitativními nárůsty (pro zajímavost – nejvyšší přírůstek v dosavadní historii Ústřední zemědělské a lesnické knihovny byl zaznamenán v roce 1968 – 23.400 svazků neperiodik a 2.370 odebíraných titulů časopisů) jsme se zaměřili na kvalitu a titulovou pestrost získávané literatury. Je bohužel smutnou skutečností, že oproti minulému období vyvstaly limity finanční, které mají dopad na naši činnost. I při využívání výše uvedených možností si uvědomujeme jejich omezení. Je to však skutečnost se kterou se musíme vyrovnat a věřím, že časem opět navážeme na předválečné tradice s jejich důrazem na význam vědeckých informací, vzdělanosti a osvěty v oblasti zemědělství.